

**ДО ПРОФ. Д-Р ГЕОРГИ ВЪЛЧЕВ,
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО
И НАУКАТА**

**ДО Г-Н РУМЕН РАДЕВ,
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

ОТВОРЕНО ПИСМО

Уважаеми проф. Вълчев,

Уважаеми г-н Радев,

Неочаквано в публичното пространство отново се повдигна въпросът да се учи само по един учебник и то само по определени учебни предмети – Български език и литература, История и цивилизации и География и икономика. Нормално е всички българи, свързани с образованието, да реагират на това предложение и да изкажат своето мнение. Разбира се, основното е да се направи анализ на това какво се случи през последните 35 години в това отношение. Имаше период, в който учебниците бяха с по-голям брой и период, в който бяха сведени до три учебника за избор от учителите.

Друг важен аспект е проучването на опита на държавите от ЕС в това отношение. Дори беглият преглед на образователните им системи показва, че в преобладаващото мнозинство има неопределен, но голям, избор на предлагани от издателства учебници по различните учебни предмети, като това дава най-добри възможности за избор на учителите да преценят кой от предложените варианти е най-удачен за учениците им. Към 2026 г. от всички държави в ЕС само Гърция и Кипър се придържат към система от един учебник в образованието, като Гърция към настоящия момент осъществява преход към либерализация на тази политика с цел подобряване на резултатите от образователната дейност.

По същество изборът между отделни учебници олицетворява свободата на избора на учителя, която отдавна се зачита в демократичните общества. Ето защо, застъпвайки тезата, че не е необходимо наличие само на един учебник по дадени учебни предмети, ще обърнем внимание преди всичко на недостатъците в този подход.

На основата на опита ни в областта на училищното образование по География и икономика бихме искали да изкажем своите възгледи по отношение на свеждането на един учебник по този учебен предмет, което може да ограничи пълноценното развитие на учениците и възможностите за по-широк диапазон на интерпретиране на учебната програма от страна на учителите.

Като всяка наука географията (превърната у нас в учебен предмет География и икономика) има своите специфични особености. Една от които е непрекъснатото актуализиране на събития и данни през период от три години (съгласно разпоредбите на МОН), които дават представа за промените в локален, регионален и глобален мащаб в различни аспекти на географските научни области, свързани с климатичните и екологични проблеми, глобализацията, геополитическата обстановка, развитието на икономиката и промените в нейната структура на различно ниво и редица други.

Не бива да се допуска изоставане от случващото се в реалния свят около нас и по света. *Обучението по География и икономика развива пространствено и комплексно мислене*, което има отлични практически проявления, доказани с времето и традициите на нашето географско образование.

Наличието само на един учебник по география и икономика в средното образование води до повишен риск от едностранчивост и субективност, която от своя

страна се превръща в отсъствие на различни гледни точки, породило се от написването на учебника само от един даден (определен или назначен) авторски колектив.

Наличието на няколко алтернативни учебника по география и икономика има и друго важно предимство – то стимулира професионалното развитие и продължаващата квалификация на учителите. Възможността за избор между различни авторски концепции, методически подходи и начини за представяне на учебното съдържание насърчава преподавателите да анализират, сравняват и оценяват качествата на предлаганите учебници, вместо да възприемат един-единствен вариант като без алтернатива. Този процес изисква постоянно осъвременяване на предметните знания, познаване на новите дидактически подходи и усъвършенстване на уменията за подбор на учебни ресурси според потребностите на учениците. Конкуренцията между авторските колективи и издателствата стимулира и представянето на нови методически решения, които могат да бъдат обсъждани и прилагани в рамките на квалификационни курсове, професионални общности и обмен на добри педагогически практики. По този начин свободният избор на учебник се превръща не само в израз на професионалната автономия на учителя, но и в допълнителен стимул за неговото непрекъснато усъвършенстване. Обратно, въвеждането на един задължителен учебник би могло да ограничи тези възможности, като намали необходимостта от критично сравняване на различни методически решения и отслаби един от стимулите за професионално развитие.

Опитът ни и общуването с колеги учители по география и икономика в страната показва, че често те преподават по избрания от тях учебник, но имат възможността да заимстват интересни идеи и от други учебници и учебни помагала (съхранявани в училищните библиотеки). Това може само да обогатява начина и подходите на преподаване на този учебен предмет, предразполага за по-точно и вярно приемане на даден географски или икономически процес или явление, както в областта на природната, така и на социално-икономическата география.

Важна особеност на този учебен предмет е относително бързата промяна на географската реалност, например на държавни граници, преименуване на географски обекти, демографски промени, редица икономически показатели, екологични промени, които изискват навременна актуализация (поради остаряла статистическа информация) за съответния период на преиздаване на учебниците, както и активното участие на учителя, който следи и поднася на учениците най-новата информация във връзка със заложеното в учебната програма.

Нито един учебник не е застрахован от грешки – било те фактически, печатни, технически, картографски, които обикновено не се забелязват от обучаващите се, докато преподавателите реагират бързо и сравняват спорната информация с другите учебници, които са основното и задължително дидактическо средство, съдържащо систематично изложения материал, свързан с държавната учебна програма на МОН. Това спомага за навременната и точна интерпретация на разглежданите теми.

При написването на учебниците някои авторски колективи подхождат по свой начин, използвайки основни методически подходи, което може да доведе до по-схематично, „сухо“ и обобщено представяне на темите от програмата. Други колективи стъпвайки също на учебната програма, могат да обогатят с оригинални интерпретации представянето на редица процеси и явления с богат илюстративен материал от инфографики, диаграми, специфични схеми, карти, разнообразни практически задачи, решаване на казуси и т.н. Това обогатява визуализацията на темите от учебната програма и предизвиква учениците към по-активно мислене и участие в учебния процес.

Ето защо учителят трябва, запазвайки своята професионална автономия, да има свободата сам да преценява и да избира според класа и нивото на обучаваните от него ученици в съответния тип училище.

В учебниците по география и икономика присъстват умело подбрани учебни карти със съответни мащаби, цветови спектър и акценти, които подкрепят основните концепции в съответната тема от програмата, като това не замества изключително необходимия географски атлас за съответния клас. Използването на картографски материали в учебниците и в учебните атласи взаимно се допълват и обогатяват визуализацията и доброто зрително възприемане на информацията, по-успешното ориентиране и разчитане на картографските материали от учениците.

Практическите занятия по География и икономика изискват събиране на информация от различни източници и в редица случаи наличието на няколко варианта на учебници по география и икономика в училищната библиотека биха били полезни за подготовката. Ограничаването до един учебник не възпитава добре развитието на навици за изследователска дейност и умение за филтриране на информация.

Това не изключва използването на съвременните дигитални ресурси източници на информация, която в някои случаи, обаче, не е удачна излизайки извън учебната програма с твърде свободна и непроверена информация. В това отношение полезни са интерактивни онлайн карти (като Google Earth), актуална статистика (напр. от НСИ или Eurostat), адаптирани научни публикации и научнопопулярни статии, които са основа на развитие на реална функционална грамотност на учащите се.

Изводът е, че при наличието само на един учебник по География и икономика учениците се срещат само с една гледна точка и виждат ограничено зараждането и развитието на минали и съвременни проблеми, свързани с демографията, икономиката, регионалните особености, опазването на природната среда. Един-единствен учебник в голяма степен лишава учениците от възможността да сравняват различни мнения, интерпретации на тълкуване на фактите, гледни точки.

Възможността за избор на учебник от учителя е съобразена с възможностите на учениците му за критично мислене и те са тези, които решават с какво да надградят и допълнят основния с избран учебник, тъй като съвършен учебник няма. Учителят създава и развива уменията за събиране, анализиране и отсяване на фалшивата информация или т.нар. медийна грамотност у учениците. За учебния предмет география и икономика това е особено важен аспект поради свързването на опознаване на географията на планетата със съвременната глобализация и бързо появяващи и развиващи се геополитически проблеми.

Когато се използва само един учебник по-напредналите ученици могат да намалят интереса си към учебния предмет, докато други, които по-трудно се справят има необходимост от по-опростено и схематично представяне на учебните теми от програмата. Именно тази е трудността в адаптирането към различните ученици, тъй като един учебник има специфичен авторски стил, език и подход, и ако той е твърде опростен или пък твърде сложен за даден ученик той трудно ще се справи с материала без допълнителна помощ и източници. И това е сериозен въпрос за размисъл.

Според редица специалисти по образование, от различни държави, предложението за един учебник за даден предмет води до намеса на държавата и отстраняването на конкуренцията. Един пример от интервю на д-р Филип Хаусман, немски издател, който подчертава, че *„значението на свободния пазар и конкуренцията между издателствата са гарант за по-добри учебници. И резултатът след време би бил, че учебниците няма да имат добро качество. Това сочи опитът във всички страни, които елиминират избора на учебници чрез обществени поръчки или чрез създаване на държавни издателства... В Германия броят на учебниците по предмети е неограничен.*

Държавата не участва в създаването им. Тя определя учебните програми и одобрява учебниците, които трябва да са в съответствие с тези програми.” (интервю за вест. „Сега“, 2014 г.).

Много експерти в областта на образованието на международно и държавно ниво убеждават, че броят на учебниците не е основен проблем, а разковничето е в добре създадените държавни програми, които позволяват от една страна получаването на нови знания и усъвършенстват способността на учениците да мислят и да прилагат на практика наученото – т.е. увеличаване на практическата работа в училище. Това неминуемо води до успехи на учениците на национални и международни олимпиади, състезания, ученически научно-технически изложения и др.

В това отношение съществуващата повече от 20 г. национална ученическа олимпиада по география и икономика показва възможностите на нашите учители да подготвят отлично ученици в усвояването на този учебен предмет, които завоюваха множество медали на международните олимпиади.

Във връзка с горепосочените мотиви с настоящото писмо Ви призоваваме да преосмислите намеренията си за въвеждане на един учебник по учебния предмет География и икономика и да вложите управленските си усилия в подобряването на учебните програми, професионалната квалификация на учителите и материалната база в българските училища.

София,
29 октомври 2026 г.

С уважение: